

**ORATIO DE
INTEMPERANTIA IN
STUDIIS, ET
ERUDITORUM QUI EX
EA ORIUNTUR, ...**

Daniel Georg Morhof

Verlag von

GRATIS

Interpretation in

Interpretation in

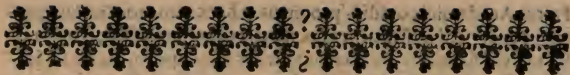
Interpretation in

Interpretation in

Interpretation in

26

Bayerische
Staatsbibliothek
München

QVando in religiosissimo hoc loco , in ipso
Æterni Numinis conspectu , in isto Illustrum &
doctissimorum Virorum consessu , in hoc ornatis-
simo suggesto me versari intelligo ; quando sacro-
sancti jurisjurandi, quo me modo obstrinxi, animo
recurrat memoria ; quando hic mihi sceptrorum
splendor objicitur ; quando epomidem istam purpuream humeris
meis incumbere sentio : is mihi animum religionis horror perculit
& consternavit, ut ille, quem hac in sede consistere, & apud vos esse
videtis, vix apud se esse videatur. Quoties pallium hoc, Auditores,
quod septem Clarissimorum Virorum, & nuper admodum Clarissi-
mi mei decessoris humeros dignissime ornavit, mihiq; jam octavo
circumponitur, intueor ; toties ab illo ruborem in genas mihi refle-
cti sentio, ut quod honoris habetur symbolum, idem quoque sit per-
petuum pudoris mei documentum. Neq; sanè me fugere tenuitatis
meæ conscientia potest, quam res ipsa, ut ego non profitear , loqui-
tur, & cui magnificis cum nominibus non usq; adeò convenit : neq;
si muneris mei partes respicio, is sum qui sceptris debeam admoveri,
ad gratisima Musarum mearum vincula potiùs condemnandus :
quibus ut solvi me ægerrimè aliàs fero , ita nunc quoque ab earum
complexibus, ad insuaves occupationes, nolim facile, si per me stet,
abduci. Ac quamvis nihil horum attendi abs me debere aliquis
arbitretur : erant tamen causæ profectò gravissimæ, quas nominare
hîc non attinet, ob quas dignitatem illam deprecaretur aliquis, & in
beneficio reputaret, si ad alios devolveretur. Veniebat & hoc in
mentem, quod, cum tantâ diligentia & fide omnia gesserit Clatissi-
mus Decessor meus, nihil mihi videam ampliùs , quàm summam
æmulandi difficultatem relictam. Verùm quando meo hîc stare ar-
bitrio non permittitur, dum & Serenissimi Principis ac Clementis-
simi Domini nostri auspiciis, & vestra Academici Patres voluntate,
munus hoc mihi imponitur : age ergo jacta esto alea, & divini Nu-
minis gratiâ, Clementissimi Principis nostri auxiliò, vestro autem

Patres Academici consiliò, provinciam hanc tam arduam suscipiamus, proq; virili nostrâ ornemus. Aderit conatibus actionibusq; nostris, quem submisissis precibus suppliciter nunc apello, æterni sui Spiritûs afflatu Deus Optimus Maximus; quæ sanctissima spes animi mihi contra quasq; difficultates erigit & confirmat: Solatur præterea vester quoq; favor & benevolentia, quæ sub onere hoc titubanti prudentiâ suâ & consiliis subveniet: ut hoc mihi defensor, his consultoribus nihil magnoperè metuendum esse videatur. Cum autem ex antiquo more boni ominis gratiâ aliquid sit dicendum, quod ab instituto non sit alienum, vel eâ in re ad Te Decessorem meum, Vir Clarissime, quem invitum ad eò ab hoc loco dimittor, respicere, tuâq; legere vestigia volui, ita tamen, ut ea, quæ mearum sint partium eadem operâ involvam. De Intemperantiâ & morbis dicturus sum, quorum ad Te spectant negotia, quod ut de tuo mihi liberalissimè concedas, est quod etiam atq; etiam peto: sed de iis tamen, quæ à studiis oriuntur. Eâ verò parte magis ad me pertinent; quanquam & vestras interdum manus postulant, cum non pauci inter illos sint, qui helleboro vestro; multi, febres præsertim; & hinc orientia ægrifoinnia, venæ sectione indigere videantur. De quibus cum pro exiguitate temporis dicere apud vos cogito; video quidem quàm multa mihi præterire, aliqua vero cursim exsequi necesse sit, & in iis tamen ipsis explicandis quantum ingenii mediocritas succumbat; nisi humanitas illa vestra, de quâ (neque enim nutus vestri me fallunt) jam securus mihi esse videor, Orationi audaciam, audaciæ veniam promptissimam largiatur.

Quotiescunq; in mentem venire solet illius temporis, quo frugalitate Reip. Romanæ olim Cæsarum luxus exceperit, & simul penitus mecum considero, quàm penè eadem habuerint fata literæ & bonarum artium studia: toties luculento exemplo didici, quod & prudentissimis quibusq; & sagacissimis crebrâ animadversione perspectum est, ab ipso temporum ingenio, & ætatum inclinationibus, tum animorum, tum consiliorum & literarum momenta suspendi. Nam sanè qui communis erat rerum omnium morbus, ipsiq; prope modum intestinus ætati intemperantia, ita arcanâ quâdam virtutis etiâ animos omnium afflârat, ut ubiq; caput exferens, nihilq; intactum relinqvens, ex cogitatis omnibus elucesceret, ipsis in verbis atq;

atque adeò omni in doctrinâ deprehenderetur. Eadem verò tempora nobis jam esse reducta, nemo ibit infitias, postquam expulsâ priorem superiori ætate barbarie & ignorantia, quæ cathedras & subsellia occupaverat, nova aurei cujusdam in literis seculi felicitas effulsit, quæ nunc eadem per vestigia relabi, & à culmine suò in quo consliterat incipit dimoveri. Cujus rei aliam nunc, quàm quæ tum fuit, causam nominare nescio, sciendi scilicet quandam interperiem & doctrinæ luxum, vires & exemplum à communi seculi nostri malo capientem. Quemadmodum enim, postquam à priorum temporum sobrietate & temperantia descivimus, nihil est eorum, quæ ad vitæ commoditatem sunt instituta, quod non stultitiam aliquam immani sumptu patiatur, ita nunc quoque cum studiis comparatum est, ut nihil placere possit, nisi quod superbâ aliquâ ambitione, & plus quam meretricio fūco coram seculo nauseabundo comparet. Non sufficiunt jam ædificia, quibus contra aeris inclementiam nos muniamus, nisi oppida intra domos exstruamus, quæ magnâ sui parte ab oculis tantum habitantur; Non corpus modicâ nec indecorâ tegere veste placet, nisi laciniis diffuset, nisi aurò illusa undiq; ferreo seculo ruborem incutiat. Quando apud magnates mensa instruitur, non ad cœnam sed ad scenam accedere videmur, tot dapes velut in orchestram prodeunt, & palato nostro quasi quædam fabula paratur, cui ipsa rerum elementa sunt tributaria, & non rarò ipsa hominum pericula apponuntur. Simillimis profectò nunc apud plurimam literatorum partem moribus vivitur, postquam simplex illa & infuscata animi cultura è medio sublata, & liberalia non solum studia, sed omnes vitæ civilis exercitationes contagio hoc laborare ceperunt, ut nihil penè jam amplius virtutis & artium veritate honestateque, sed per officii quandam simulationem omnia gerantur. Quis non in exiguâ & minutissimâ etiam scientiæ parte, vel amplissimè se habitare, & vel orbem possidere existimet, qui vix literarii pulveris pugillum teneat? Quis non purpurâ suâ aut splendidâ aliquâ togâ omnem se involvere & quasi in sinu gerere doctrinam putet, cujus tamen nuditas è miserè coherentibus centonibus undiq; prospectat? Quis non robustos etiam & solidos sapientiæ cibos devorasse aut concossisse sibi videtur, qui lacte vix nutriri incepit? Adeò scilicet pervulgata illa vitia literariam quoque Rempublicam infestant, & animos

occultis quibusdam cuniculis irrepunt; quibus remedia sunt omni conatu querenda, antequam illa validius contra medicam manum insurgant: quanquam illam jam nunc vix agnoscere videntur. Quandoquidem verò morbum nosse suum nec dissimulare prima ad salutem via, Medico autem accuratius illum inquisivisse præcipua curationis pars est: nihil quidem aliud nos nunc agemus, quam ut propius eos excutiamus literatorum morbos, qui ex sciendi quadam intemperie suam trahere originem creduntur, medendi operâ illis ipsis relicta, quibus eos eorumque causas ob oculos ponimus. Est enim verò, ut in corpore humano, ita & in animo & literario orbe intemperantia omnium, quos nominare quidem possumus, morborum causa, qui non alio quam hoc fonte derivantur. Hujus intemperantia, quod mireris, princeps causa est ipsa jejunitas, & profunda quædam rerum & studiorum inter se connexorum ignorantia: quæ cum animum, qui per hunc scientiarum orbem circumduci debebat, obsidet, uni alicui arti ita affixum tenet, ut præ immodico in illâ studio cæterarum hujus orbis partium oblitus, angustis unius terminis omnem sapientiam metiatur. Nam cum primum non nisi uno & simplici nomine appellaretur omnis divinarum humanarumque rerum scientia, nunquam defuerunt præclara in gloriam seculi & publicam salutem nata ingenia, quæ simplici & planâ viâ ad sapientiam grassantes, eam integram & incorruptam minori negotio occuparunt, quam qui nunc in aliquâ ejus particulâ sibi vindicandâ tam operose desudant, totque in diverticula à regiâ viâ distrahuntur & penè discerpuntur. Nunc autem cum Respublica literaria in suos quasi ordines & tribus divisa, & velut agrariâ lege aratroque circumducto sui singulis artibus possessores certique domini sint assignati, singuli suâ quasi quadra vivant, & suas sibi res habeant, accedente imprimis ambitione, in factiones & partes dilabuntur. Innata scilicet & hæc in re animis nostris est dominandi libido, nec facile ullus est vel exiguae etiam artis doctor, qui non illam præ omnibus efferre contendat, & inter partes officii sui numeret aliis eam anteferre. Si Grammaticos, superbissimum hominum genus, interroges, multos hinc Palæmoni similes invenias, qui secum natas secum morituras literas impudenter asseverent, & vel alios in ordinem redigere non vereantur: totam autem Philosophiam rectius longè Historicorum & Poëtarum,

tarum, quos manibus assidue terunt, quam Aristotelis & Platonis libris doceri dejerabunt. Philosophus sibi sapiet, nec alios facile in aliquam sapientiae possessionem admittet, Oratorum & Poetarum pigmenta spernet: Hi vero ut barbarum averfabuntur. Theologus alto supercilio despiciet reliquos. Jurisconsultus solum se, si Ulpiano credimus, geret verae nec simulatae Philosophiae affectatorem, & cum L. Crasso apud Ciceronem omne disciplinarum & artium genus duodecim tabularum legibus, si Diis placet, statuet contineri. Atque has oriri similitudines & laticulas necesse est, cum per familias suas distincti suis vivunt auspiciis, & ut vastius habeant imperium, limites proferre, & vel aliunde rapta & quomodocumque corrasa, rebus suis, nimiam sciendi intemperie, in immensum adjicere laborant. De quibus omnibus nunc pressius nobis est & accuratius per singulas partes agendum. Quemadmodum autem bifariam considerari solet omnis doctrinae artiumque ratio: nam vel sola in rerum contemplatione defixi, intimae veritatis imaginibus animos pascimus, vel ipso in exercitio & operatione versamur: ita utroque mali vis se exerit lateque propagata omni ex parte diffunditur. Porro aliae sunt artes, quae viam ad rerum ipsarum cognitionem sternunt, & sciendi instrumenta Philosophis suppeditare dicuntur, quarum cum prima solent esse studia, primam hic peccatur intemperantiam. Plurimos enim videas his rebus affixos in ipso limine non sine aliqua an jucunditate, an stupore totam penes vitam suam haerentes, similes fabro, qui de instrumentis sibi comparandis mirum in modum sollicitus, non ut eis aliquando utatur, sed ut illorum aspectu vel possessione sola sibi gratuletur. Agmen eorum ducunt Grammatici, in sermone eliminando occupati, magno semper in pretio habendi, si rem suam agant, nec aliorum limites invadant. Verum nulla doctrinae pars nugarum est feracior, ob doctorum suorum intemperiem, nec insolentior in ceteras dominatum affectat. Quia enim dum verborum apices in omni scriptorum genere venantur, multa illis haeret rerum, sed confusa admodum noticia, quam deinde turgidi omnibus se controversiis perpetui Dictatores ingerunt, nihil sibi impervium, nihil tam sublimis habent, quod pertingere sibi non posse videantur. Satis opinor intelligitis A. de quibus loquor: Critici illi sunt & Antiquarii, sed semidocti & minorum gentium (neque enim Erasmos, Orotios, Scaligeros,

geros; Vosſios alioſq; Héroās hunc in cenſum reſero) qvorum de ſuperbia tot ſunt eruditorum qverela; qvibus nunc aures veſtras no- lo obtundere. Scilicet hi Reges ſunt illi & Principes, hi Lexicorum Imperatores, qvorum nutu gubernantur omnia, & qv i unicē ab omnibus obſervari volunt : Cumq; jam Romanum exſpiraverit in Imperatoribus imperium, ad ſe unā cum lingua illud hereditario qvodam jure pettinere putant. Nihil ab iſtorum aliq; qvafiveris, ad qv od non respondeat, aut Grammaticis tricis involvat, ne aliq; vā, etiam illa qvā non ſunt, neſciſſe videatur. Non alios etiam ſcriptis orbi erudito ſe oſtendunt, in qvibus ad minutiffimas uſq; minutias, ē ſeculorum tenebris inſanā ſed obſcurā diligentia erutas deſcenditur. Qv od qv idem non ſic accipi velim, qvafi antiquitatis ſtudia, qvā nemo niſi barbarus averſatur, improbare contendam, qv i ipſe eas magni ſemper habui & aliis commendare conſuevi: ſed modum in eā re eſſe tenendum, & hanc imtempericm coērcendam ſtatuo: ne dum illam judicii vim, qvā inutili illo labore non leviter affigitur, in rebus exiguis, & ad bonam mentem nihil profuturis exhaurimus, cum cum illa in ſeriis promenda eſt, à nobis ipſis deſtituti ab aliis aptiora ſentientibus rideamur. Annon diligenter conqviſita ſunt & religioſe ſervantur monumenta etiam viliffima, nummulorum, lapidum? Annon immenſi de ludis, circis, nuptiis, funeribus libri conſcripti ſunt, ē qvibus, cum opus eſt, ad ſatietatem petere iſta licet, ut proſectō inanis & ſuperſtitioſa ſit opera, illis inqvirendis immorari. Qv id enim in ſece & rubigine antiquitatis ætatis noſtræ animiq; ſtorem conſumemus, cum tota nobis ſe pandat rerum mater natura, tot ſe offerant rerum priſcis incognitarum inventiones, qvibus operam impendere multō foret utilius & honorificentius. Non poſſunt iidem hunc imtemperantiæ morbum diſſimulare, cum ad interpretandos autores accedunt. Qvām hīc illos tumultuari, rixari, dubitare, opinari, conſpicere, ædificare, diruere, qvadrata rotundis mutare videas: qvām in cumulandis ad qvāvis obvia, locis, qvos vocant, communibus, communia plurima & tritiſſima ſectari, imō illuc planē non pertinentia, non ſine ſaſtidio animadvertas: ut Bacchi illa *κίον* , in qvo papaver, triticum, allium, hordeum, piſum, ervum, cicer, lens, faba, ayena, carica, mel, oleum, vinum, lac, qvin etiam illota ovīs lana congerebantur, legentibus videantur. Et illi qv idem homi-
nes

nes satis se consecutos esse gloriæ autumant, si ut pro librorum hel-
luonibus ab imperito vulgo habeantur, totam ubiq; bibliothecam in
commentariis ostendent, quos postquam legeris, ne sensum quidem
auctoris, qui in tantâ sylvâ anxie quærebatur, fueris assecutus, ani-
mum verò tot rerum indigestarum congerie impeditum planè refe-
ras & intricatum. Multi istorum hominum, idcirco, ni fallor, bonos
mihi legere auctores videntur, ut errata in illis inveniant: quod per-
inde est, ac si quis iter ingrediatur, ut scrupis aut lapidibus incurrat.
Paucissimos invenias bonos auctorum medicos, qui corrupta resti-
tuant, ægra sanent, vulnerata cicatrice obducant: longè verò plures,
qui latronum & carnificum instar integra mutilent, sana & recta con-
torqueant, & quemadmodum Procrustes corpora longiora ampu-
tando, breviora extendendo lecto suo aptabat, omnia ad ingenii sui
vel capacitatem vel angustias examinent vel exaniment. Hactenus
illos in domo suâ adorti sumus, viamq; etiam in foro suo errantibus
commonstravimus; iidem verò infelicitè etiam alieno in regno jus
suum exercent. Cum ex eorum genere aliquis quancquam aliàs cæ-
terorum gloriâ eruditione supergressus, in Prudentiæ Civilis æte-
nam descendisset, Regumq; causas egisset, statim animadvertit secu-
li sagacitas, quàm impares afferret lacertos, nec istis rerum argu-
mentis, quæ causam hanc satis decerent, pugnaret. De quo non se-
mel conquesti sunt Viri gravissimi, qui alio defensore tempora egere
illa, judicabant. Quoties cum Jurisconsultis manus conseruit, toties
medio deprehensus, nunquam sine atroci vulnere dimissus est. Astro-
logiæ vanitatem cum diffuso admodum volumine impugnat, ma-
gna tibi certè ex hoc hiatu promittas: cum tamen si rationum mo-
menta inter se contuleris, vehementer ea corvos ludant hiantes:
nam vel è Grammaticorum armamentario deprompta tela, statim
ubi figuntur, hebescunt, vel si quæ rem ipsam ferire poterant, levia
sunt, & à scopo, vi ineptæ illationis, aberrant. Quare, si quidem rebus
omnibus se integros incolumesq; velint Criticorum filii, aliorum
præstantium virorum exemplis, sibi quid ex usu sit discant, nec te-
merè aliorum cedant vineta, qui illis sylvas suas & horrida tesquæ
non invidébunt. Temperantius res suas agant, nec aliâ fini, quàm ut
gravioribus disciplinis ingenia præparent, sibiq; & aliis interiora sa-
pientiæ adyta aperiant. Neque enim sola ista doctos faciunt, sed do-

Arta potius fucō animos imbuunt, qvos cum isti ingenii sui acie diu
limarunt, deniqve prius atterunt & confringunt, qvā acuiunt. Nec
solido aliquo cibo ista omnia pectus saturant, sed putido & ventoso
tantum distendunt: nihil lucis mentibus affulgent, sed tenebris po-
tius involvunt, ut si quando in rem ipsam veniendum, si salubriorib9
patriæ consiliis subveniendum, noster domi non sit, & in alium or-
bem delatus sibi videatur. Verum eos tandem ut dimittamus, tem-
pus nobis aurem vellicat, si tamen prius summi literatorum suo secul-
lo Principis, J. Caesaris Scaligeri, de Grammaticorum grege elogium
quod inter carmina ejus reperitur, illis oggesserim:

Plus panitet me temporis, quod impendi

In Grammaticas & leves locutores,

Vanas Patiarum atq; penditas nugas,

Quam barbarorum, quæ leguntur in libris:

Hoc est mearum tota summa summarum:

Stultum ac superbum plumbei9 deliri est,

Rebus reliquis consensere in verbis.

Altera hunc me vocat Oratorum classis & Eloquentiæ studia, quo-
rum in vitâ communi omnib9q; in negotiis sacris, civilibus, familia-
ribus, usus tam longè lateq; patet, ut potissimam ætatis nostræ par-
tem in his censam infumendam. Nam cum cæterarum disciplina-
rum in se bonarum & laudabilium usus interdum intempestivus &
intemperans in reprehensionem incurrere possit, Eloquentia tamen
abs se necessaria sciri est, & omni in causa requiritur, ut nunquam
possit culpari, nisi ab inepto ingenio, nec enim opus est, nec enim mo-
do usurpetur. Nec defunt (quam singularem quorundam artem non
dissimulabo) qui idē impensius sermonis student culturæ, ut, quan-
do speciosâ hac veste publicè comparent, majorem in omni doctri-
næ genere de se excitent opinionem, & sententiarum suarum adti-
pulatores facillimo negotio inveniant. Ipse facundiæ parens Cicero
vix haberet, ac in cæteris Philosophiæ partibus magnoperè glori-
retur, nisi qvæ in libris suis disputavit, eloquentiæ suæ luce illustrasset.
Quod si verò vitia, quæ in Eloquentiam non pauca irreperunt, in-
temperantiæ adscripserit aliquis, non repugnaverim: cum negari ne-
queat, sapē, ut intemperans seculum est, intemperantes esse homi-
num lingvas, & ultra civilis dictionis simplicitatem modò inaniter
turge-

aturgere & diffuere, modò præcipitibus & hiantibus sententiis fran-
 gi: quanquam à perversâ in Scholis informatione magnâ ex parte
 quicquid eâ in re peccatur, manere certum sit. In diffuso illo & ven-
 toso dicendi genere, quod plus sonat quàm sapit, vix salis aliquando
 micam in toto verborum Oceano repetias, quæ extra alveum & li-
 tora feruntur, & à fine suo quàm longissimè recedunt. Quæ non nisi
 per longas æmbages ingenii quodam cestrò ac furore quaquaversum
 sitile lege, sine ordinè agitata peregrinatur oratio, sui fastidium præ-
 mittit, antequam moleste expectata aures illabatur, ac ærem potius
 flagellare, quàm animos ferire consuevit. Vidistis aliquando majores
 illas literas ingeniosi alicujus Scriptoris manu exaratas, quàm
 multis illarum linearum ductibus, & quodam quasi labyrintho impli-
 centur, omniq; ex parte cœu reticulis quibusdam obtexantur, cum
 post anxiam illam ac aliquot horarum operam, nihil amplius quàm
 αλφα & βητα legatur. Hæ literæ Asiaticæ Orationis vobis faciem
 quàm elegantissimè depingent, quæ verborum magis secunda
 quàm rerum, cum din inani auditores expectatione torqueret, &
 nescio quid augusti minaretur, tandem exilia quædam promittit, sed
 magno sermonis apparatu incrustata. Ex adversâ parte regium Elo-
 quentiæ paludamentum in lacinias conscinditur, dum coactæ in tur-
 binem sententiæ, velut fatua quædam è pelvi fulgura vibrantur, quæ,
 cum in animos descendere nequeant, solis sensiculorum quibusdam
 illusionibus detinent Auditorem, & leviter sui admiratione aures ti-
 tellant. Unde oritur ea sæpissimè obscuritas, ut Divino potius aliquò
 in conjectandis sensibus, quàm interprete opus esse videatur. Affinis
 Eloquentiæ Pœsis est, sed numero syllabarum pedumq; mensurâ, &
 dictionis habitu diversissima: quam parcius attingere svaserim ei,
 qui civilibus negotiis aut aliis severioribus studiis se destinavit. Qui
 enim absq; illo impetu, quo Musarum aguntur filii, ad eam accesserit,
 magno primùm labore macerabitur, ut versus aliquot compo-
 nat: qui si etiam ultrâ mediocritatem assurgant, vix operæ pretium
 fecerit, ut delicati jam seculi plausum mereatur: sin verò ingenitè
 quædam propensione ad poemata pangenda feratur, videat, ne blan-
 dissimâ carminum vi quasi effasciatus illic hæreat, inter ipsas me-
 tamorphoses mutatus, vel in campis Elysiis, aut in Parnassi jugis o-
 berret animus, cum in necessariis magis studiis illum habitare oportebat.

tebat. Non aliam ob causam sapientissimus Imperator Antoninus
libro quem de rebus suis scriptis Diis gratias agit, quod non magnos
progressus in Poeticâ fecerit: metuebat enim ne ista studia se præpe-
ditum detinerent. Eisdem fortè rationibus inductus Balzacus, Vir
inter Gallos doctissimus, idemque Poëta elegans, in præclaro illo,
quem de Principe patriâ lingvâ conscripsit, libro asserere non dubi-
tavit: Quod si, integra aliquâ natio Dialectices vel Poëseos morbo
laboret, frequentioraq; sint Sphararum & Astrolabiorum, quàm alia-
rum rerum magis necessariarum commercia, non procul a ruina sua
abesse censenda sit. Hæc verò non eò dico, quasi Poëtas è literariâ
Republicâ planè ejici velim, sine quorum lectione docti nomen ne-
mo tuebitur, & quos viro secretioris prudentiæ arcana timanti mul-
tis modis prodesse posse certissimum est. Quin tulit hæc ætas nō pau-
cos, Poëtas summos, qui tamen nec ad res gerendas inepti, nec ad
illustria munia obeunda ingenio impares accesserunt; sed summâ
cum gloria iisdem defuncti fuerunt. Quibus exemplis illorum homi-
num calumnia facilè retunditur, qui in ipsa scientia, nec potius in in-
sano ejus studio ac intemperanti usu, cui prudentior aliquis faciliè
moderatur, crimen quod iis impingunt situm esse existimant. Et his
tamen imputationibus effici illud solet, ut vel nulla vel mala cultori-
bus suis bonæ literæ lucrentur præmia, barbari autem & semi docti
homines de illis ubiq; triumphent. Nemo tamen hæc in re, ut autu-
mo, impurum Epicuri os audiet, qui homo minimè bonus & nequus.
Poëtas tamen virorum bonorum consortio excludere ausus est, dum
viro bono ac sapienti, sed quem ex ingenio suo formât, omne Poë-
seos studium interdicit: quo longè saniora sensit Strabo, qui bonum
Poëtam, nisi vir bonus sit, fieri posse negavit. Mitto plurima, quæ ad
hunc locum pertinere posse videbantur, um ad ipsam rerum cogni-
tionem, de quâ amplius dicere debemus, nobis sit properandum. Est
verò in universum de contemplationis studiis id tenendum, nihil il-
lis esse divinius, & ad perficiendam mentem & sibi ipsi quasi reddendâ
præsentius remedium: in quibus tamen, si cum modo non ver-
seris, aut pro veritatis luce sophismatum nebulas, ut ille in fabulis pro
Jupione nubem, amplectâris, facilè ex insano illorem amore pro ge-
nuiis sapientiæ ideis notionum centauros & Chimæras, monstro-
sos augurum & impiorum dogmatum foetus sis suscepturus. Quin

non

non raro ipsa etiam innoxia horum studiorum tractatio multum in-
temperantiae adjunctum habet, dum animus à rerum civilium con-
tubernio in se ipsum vocatur, & quasi carcere quodam detentus, nun-
quam liberòs ad prudentiae negotia spiritus afferre potest. Quare ni-
si per cunctis sui partes incumbat, vel in honesto & liberali otio quis
constitutus spernere ambitus seculi queat, nunquam svaserim, ut ali-
ter quam in quantum ex iis ad utilitatem publicam referre potest, in
iis versetur. Hinc inter perdita ingenia à Cardinali Perronio, in ex-
cerptis istis, quæ consignarunt Puteani Fratres, numerantur, quæ uni
alicui è sex istis se applicant, quadraturæ circuli, multiplicationi cu-
bi, perpetuo mobili, lapidis, quem vocant Philosophici, præparatio-
ni, Astrologiæ divinatrici, & Magiæ: quod illa omnia hominem sibi
ipsi quasi furentur, & iudicii vim infringant, quæ magis perficiatur
in rerum civilium magni alicujus imperii tractatione. Plura his ad-
dere potuisset inutilia Philosophiæ crepundia, quibus puerilem in-
morem multi se olim hodieque, oblectant, Philosophorum, quibus eò
magis ingenii vis in rerum civilium usu retunditur, quò sunt illa sibi
ipsi & onerosa magis & inutilia. Primatus jure quodam Philosophiæ,
quam vocant, primæ conceditur, quæ quò subtilius ab omni materia
& singulari rerum statu abstrahere animum jubet, eò longius ab alio-
rum negotiorum commercio peregrinatur. Magna hujus omnem in
partem patet vis, perque totum istum literarum orbem diffunditur,
ut una cum Dialecticâ, quæ illi affinitate juncta, & quam proximè
hæret à latere illud, quod in fabulis Poetarum decantatum est, Ari-
adnes filium in rerum cæterarum labyrintho erranti subministrare
videatur. Superiorum tamen seculorum hominumque in istis studiis
intemperantissimorum vitio factum fuit, ut illæ diretrices scientiæ
ipsæ inextricabili labyrintho, quam simillimè redderentur: Nam
cunifumanus Philosophorum Parens Aristoteles luculenter hic fa-
cem prætulisset, illi pressiora ejus vestigia dedignantes, per divertic-
cula in sylvas & tenebras dilapsi, ita umbròsis & spinosis dubitatio-
nibus, quæstionibus omnia involverunt, ut si suos ipse redivivus Ari-
stoteles videret discipulos, seipsum in illis desiderans non Philoso-
phos, sed Scholarum quosdam rabulas & tintinnabula inveniret.
Quam enim, Deus bone! sterilibus & cucurbitariis contentionibus
immensa videas impleri volumina! quam ærumnosis laboribus de-
pili-

nihilo aliquo scribitur, disputatur, contenditur! ut cum hæc lego,
ecce hæc Heliogabali adfidere mihi videar, in quâ fictilia, lignea & mar-
morea fercula, oculos fortè, minimè verò peçus saturati ra appone-
bantur. Invenimus etiamnum in literatorum numero Domitianos,
qui inter religiosa Musei sui silentia, cum tu in mysteriis illos sollici-
tos suspiceris, non nisi muscas, caprent & stylo configant. Sunt, qui,
ut Heliogabalus, ex tota urbe, ita ex omni scientiarum orbe a vane-
rum telas colligant. Sunt Caligulae, qui ut devictum sibi literarum
Oceanum ostendant, inania quædam conchylia in triumphum du-
cant. Hi tales cum serium nihil sapere aut viris digna agere queant,
puerili studio malunt,

Edificare casus, pro stello adjuungere mures;

Ludere par impar, equitare in arundine longa;

quàm voces viro sapiente dignas promere, consiliis Rempublicam
adjuvare, solertissimis in ventis vitæ communi succurrere. Et videas
tanien non nunquam ad interneccionem usq; bella illis de re nihili
geri, magno ardore nec minore etiam ambitione & fastu, quæ domi
non componuntur, sed alias etiam propiores disciplinas simul in-
volvunt. Ad hanc intemperantiam credo respexit Cardanus, cum in
libro de utilitate ex adversis capienda de Primæ Philosophiæ studio
dicit, quòd hominem faciat ambitiosum, ingenio turbulento & an-
cipiti, callidum, ceteras disciplinas negligentem; nam verum & ge-
nuinum ejus usum nemo sanus his criminationibus impugnet. Cæte-
rum si ex utilitate, quàm Vir Civilis inde habere queat, potius quàm
ex aliâ fini æstimandum sit, paucis, quod Neoptolemus ille Ennius
dicebat, ut hic philosophetur, autor illi fuerim: nam planè non at-
tingere, & ipsum Viro Civili, quem nihil, quoad ejus fieri potest, ig-
norare decet, est indignum. Venio nunc ad Philosophiæ naturalis
& Mathematicum studia, divina, regia, magnifica, gloriofa, quæ non
delectant tantum & perficiunt mentes viri sitientissimas, sed im-
mensâ utilitate suâ, omni in vitâ, omnibus in negotiis se exerunt; si-
quidem non intra otiosas tantum speculationes suffocentur, sed ad
operationes ipsas procedant. His fontibus & agrorum cultura, & me-
dendi ars, & si quæ necessitatibus humanis aliæ subveniunt, derivan-
tur. Quò verò major fuit eorum studiorum, naturalis imprimis Phi-
losophiæ, superioribus seculis ignorantia, eò sæcundior intemperan-
tia

tia passim fuit Auctorum, qui naturam non tam è naturâ, quàm è ce-
rebrî sui angustiis depromptam fastidiosis commentariis magis in-
tricarunt, quàm explicuerunt. Nunc verò cum sentire incipiunt,
quàm sit stultum unius auctoritate Philosophi, hominis tamen, & sæ-
pè etiam errantis naturæ operationes definire; viam ingressi sunt,
non iucundam solum, sed & honorificam illustres animæ, quò & ri-
gidissimis per ignem experimentis, & sagacissimis observationibus
Naturæ sacrarium felicius expugnarent. Neque possunt nunc studia
illa seghius procedere; postquam tot solertissimi viri in indefessam
naturæ indagationem Regiis auspiciis conspirant. Et vidimus pro-
fectò intra exigui temporis spatium, plus incrementi studia hæc;
quàm integris olim seculis sumpsisse. Non requirit fortè à nobis ali-
quis, ut omnia, quæ dici hîc de variis in natura, medendi arte, & ma-
thesi novis observationibus & inventis possunt commemoraremus;
nam integris illa libris & annalibus orbî exponuntur, nec modicâ al-
quâ oratione possunt comprehendî. Malim quoc; aliis varios illos
errores, ex sciendi intemperantiâ illis in disciplinis ortos, discuti-
endos relinquere, præsertim cum infinitus eorum numerus sit & ma-
gnis voluminibus à scriptore non uno detegantur, quàm hîc nimis
multus inveniri. De Chîmico & Astrologico studio multorum vocu-
las audire mihi videor, indignius, quàm par est, ea tractantium: nam
reperias etiam nunc nonnullos, stupore nescio an malitiâ omnem
Chîmicam artem improbantium, quibus & aliis & nunc quoc; à do-
ctissimo Daniæ Medico satisfactum arbitror. Astrologia, in primis
illa, quæ circa hominis temperamenta, morbos, agrorum proven-
tum & similia versatur, non ad eò incerta est, totq; documentis pro-
bata, ut in naturam iniquum oporteat esse, qui aliter sentit: quàm
quàm is, qui è Philologorum numero infelicitè Astrologos adortus
est, ne quidem temporum illas variationes, fluxus & refluxus maris,
incrementa & decrementa humorum sideribus adscribere velit, quæ
sanius tamen aliquis vel manibus palpet. Verum hæc, quæ dico, no-
lim tamen eò quis rapiat, ac si superstitionum quarumcunq; suscipe-
re in me patrocinium velim; quâ culpâ non abesse video Morinum
Callum, facundum ceteroquin & doctum Astrologiæ defensorem,
qui eo in libro in victam illam Gustavi Magni fortitudinem, non tam
animo ejus excelso, quàm gladio, quem sub certâ siderum compo-
sitiq;

tione fabricatum, variisq; Planetarum characteribus insignitum ca-
su nescio quo se accepisse gloriatur, majorine dicam insania, an in
sanctissimos manes injuriâ adscribere non veretur. Sed relinquamus
suos Astrologis orbes æthereos, & cum Socrate, qui philosophiam
primus ex astris in terras, urbes & domos deduxit, eam disciplinam
videamus, quam Regiam scientiam, summus ejus Doctor Aristote-
les vocat, & quâ omnem omnino vitæ humanæ prudentiam com-
prehendit. Scilicet hæc illa est A.O. quæ populos inmanitate bar-
baros, moribus feroces, sensu discrepantes, componit, animat, regit
ac movet: Hæc Viro Civili directricem prudentiam largitur, quâ om-
nes eventus Reipublicæ, prospiciat: Sapientiam, quâ honesta ab in-
honestis, ab inutilibus utilia discernat: Magnanimitatem, quâ reli-
gionem in templis, pietatem in civibus, concordiam in consiliis, ju-
stitiam in foro, felicitatem in eventis tueatur. Non unâ autem ratio-
ne illa considerari potest: namq; vel præceptis tantum continetur,
vel in ipsam actionem deducitur, cujus quidem gratiâ præcipuè illa
docetur, & ex quâ unice illa à prudentibus spectatur. Nam cum scire
levius aliquid sit, quam esse; nec vel in cathedris aut inter amicos
philosopho illo & magnifico ore disertum esse adeò laudabile sit,
quàm virtutem illam, quam profitemur, in vita exercere, meritò hoc
præ illo æstimabitur, & boni viri titulus viri docti elogio præferetur.
Audiamus hic monentem Senecam: *Magno, ille inquit, impendio tem-
porum, magnâ alienarum aurium molestiâ laudatio hæc constat. O homi-
nem literatum! simus hoc titulo rusticiore contenti: ô Virum Bonum! Au-
diamus illum, ô Mei, ne ejusdem querelas, quod postquam Viri docti
prodierunt, boni jam desint, nostro exemplo adfirmemus. Peccari au-
tem utrinq; intemperantiâ quadam potest: nam qui ex libris illam
& rerum gestarum monumentis petunt, iis mihi similes videntur,
qui magnam armorum copiam undiq; anxie conquirunt, non ut iis
adversus hostem aut pro patriâ utantur, sed ut armamentarium do-
mi habeant, & benè instructum, & bellè ornatum, quò delectare se &
ostentare aliis possint. Qui verò in Republicâ versantur, & civilibus
negotiis impliciti in rem præsentem utilissima præcepta deducere
laborant, sæpè ingenio extra virtutis limites egresso in malas artes
incidunt, quarum nunc magistri ubiq; triumphant, & cum planu et-
iam seculi se efferunt. Cæterum eos, qui custodes gubernatoresq; ci-*

vitatum Res communem utilitatem continentes, quas publicas vocamus, opere ipso tractant, non unius intemperantiæ incules. Quidam enim illorum studiis, quæ à vitæ consuetudine & ab agendi efficitate abstinent nimium sunt dediti, cum nihil magis cum negotiis pugnet, quam otium literatum, & nihil quidem vivi homines sperare sibi ab isto habeant, qui non nisi cum mortuis novit conversari. Alii ita abs bonis literis alieno sunt animo, ut in earum perniciem conjurationem iniisse videantur. Cum enim ipsi indocti ad res gerendas vocentur, nec desit illis Aristippi alicujus ingenium, & cæcus quidam fortunæ favor, omni operâ laborant, ut in consilii societatem cooptentur sibi quam simillimi, qui mutuas inde in calumniandis bonis literis operas jungunt, quasi nullus earum in Republicâ usus, aut omnis animi vigor & vivacitas iis interficiatur. Quos, si conscientiam eorum interroges, plus sæpè occultis literarum subsidiis adjutos invenias, quam quis credat, vel illi ipsi fateantur: qui ne id quidem, quod dextrè & feliciter affectant, sine civili aliquâ doctrinâ tacitè in eorum actiones se diffundente, & à rerum gestarum experientia acquisita exequuntur. Hinc tot errores tam in Republicâ bene regenda, quam in partibus ejus administrandis videas, quos oriri necesse est, cum illi eâ in sede collocati, quos omnem disciplinarum complexum attigisse oportebat, perspicere nequeunt, quos tribunaliis, quos cathedris præficere dignè satis possint: de quo tamen, nisi me omnia fallunt, Viro Civili imprimis erat cogitandum. Quare cum confessum alicujus Senatûs, à tali quodam bonæ mentis jurato hoste institutum videas, signiferum aliquem intueri possis, in quo nonnisi stupido tauro, vel cornu ferienti capro, vel rapacissimo leoni, vel virulento scorpio locus conceditur: cum interim Hercules, vel Cepheus, vel Perseus aliquis ad eorum pedes recumbit, totusque Semideorum ordo excluditur. Præclara Prudentiæ Civilis propago est Jurisprudentiâ, pulcherrima non solum, sed & latè patens disciplina, quæ non levi etiam intemperie laborat propter cultorum ejus quorundam intemperantiam. Sunt, qui ex legibus solis sapere satis sibi putant, neque ad æternum illud jus, quod animis nostris ipsa natura insemnavit, ipsæ gentes communi suffragio probârunt, & Philosophia nos docet, respiciunt. Invenire hîc est tenebricosa quædam Rabularum ingenia, qui Philosophiam à Jurisprudentiâ infelici sejungunt

tionem fabricatum, variisq; Planetarum characteribus insignitum ca-
su nescio quo se accepisse gloriatur, majorine dicam Insania, an in-
sanctissimos mares injuria adscribere non veretur. Sed relinquamus
suos Astrologis orbis æthereos, & cum Socrate, qui philosophiam
primus ex astris in terras, urbes & domos deduxit, eam disciplinam
videamus, quam Regiam scientiam, summus ejus Doctor Aristote-
les vocat, & quam omnem omnino vitam humanam prudentiam com-
prehendit. Scilicet hæc illa est A.O. quæ populos inhumanitate bar-
baros, moribus feroces, sensu discrepantes, componit, animat, regit
ac movet: Hæc Viro Civili directricem prudentiam largitur, quam om-
nes eventus Reipublicæ, prospiciat: Sapientiam, quam honesta ab in-
honestis, ab inutilibus utilia discernat: Magnanimitatem, quam reli-
gionem in templis, pietatem in civibus, concordiam in consiliis, ju-
stitiam in foro, felicitatem in eventis tueatur. Non unam autem ratio-
nem illa considerari potest: namq; vel præceptis tantum continetur,
vel in ipsam actionem deducitur, cujus quidem gratiam præcipue illa
docetur, & ex qua unice illa à prudentibus spectatur. Nam cum scire
levius aliquid sit, quam esse; nec vel in cathedris aut inter amicos
philosopho illo, & magnifico ore disertum esse adeò laudabile sit,
quam virtutem illam, quam profitemur, in vita exercere, merito hoc
præ illo æstimabitur, & boni viri titulus viri docti elogio præferetur.
Audiamus hic monentem Senecam: *Magno, ille inquit, impendio tem-
porum, magnam alienarum aurium molestiam laudatio hæc constat. O homi-
nem literatum! sumus hoc titulo rusticiore contenti: o Virum Bonum! Au-
diamus illum, o Mei, ne ejusdem querelas, quod postquam Viri docti
prodierunt, boni jam desint, nostro exemplo adfirmemus. Peccari au-
tem utrinq; intemperantiam quadam potest: nam qui ex libris illam,
& rerum gestarum monumentis petunt, iis mihi similes videntur,
qui magnam armorum copiam undiq; anxie conquirunt, non ut iis
adversus hostem aut pro patriam utantur, sed ut armamentarium do-
mi habeant, & bene instructum, & bellè ornatum, quò delectare se &
ostentare aliis possint. Qui verò in Republicam versantur, & civilibus
negotiis impliciti in rem præsentem utilissima præcepta deducere
laborant, sæpe ingenio extra virtutis limites egresso in malas artes
incidunt, quarum nunc magistri ubiq; triumphant, & cum plausu et-
iam seculi se efferunt. Cæterum eos, qui custodes gubernatoresq; ci-*

vita-

vitatum Res communem utilitatem continentes, quas publicas vocamus, opere ipso tractant, non unius intemperantiæ incules. Quidam enim illorum studiis, quæ à vitæ consuetudine & ab agendi efficitate abstinere nimium sunt dediti, cum nihil magis cum negotiis pugnet, quam otium literatum, & nihil quidem vivi homines sperare sibi ab isto habeant, qui non nisi cum mortuis novit conversari. Alii ita abs bonis literis alieno sunt animo, ut in earum perniciem conjurationem iniisse videantur. Cum enim ipsi indocti ad res gerendas vocentur, nec desit illis Aristippi alicujus ingenium, & cæcus quidam fortunæ favor, omni operâ laborant, ut in consilii societatem cooptentur sibi quam simillimi, qui mutuas inde in calumniandis bonis literis operas jungunt, quasi nullus earum in Republicâ usus, aut omnis animi vigor & vivacitas iis interficiatur. Quos, si conscientiam eorum interroges, plus sæpè occultis literarum subsidiis adjutos invenias, quam quis credat, vel illi ipsi fateantur: qui ne id quidem, quod dextrè & feliciter affectant, sine civili aliquâ doctrinâ tacite in eorum actiones se diffundente, & à rerum gestarum experientia acquisitâ exequuntur. Hinc tot errores tam in Republicâ bene regenda, quam in partibus ejus administrandis videas, quos oriri necesse est, cum illi eâ in sede collocati, quos omnem disciplinarum complexum attigisse oportebat, perspicere nequeunt, quos tribunaliis, quos cathedris præficere dignè satis possint: de quo tamen, nisi me omnia fallunt, Viro Civili imprimis erat cogitandum. Quare cum confessum alicujus Senatûs, à tali quodam bonæ mentis jurato hoste institutum videas, signiferum aliquem intueri possis, in quo nonnisi stupido tauro, vel cornu ferienti capro, vel rapacissimo leoni, vel virulento scorpio locus conceditur: cum interim Hercules, vel Cephæus, vel Perseus aliquis ad eorum pedes recumbit, totusque Semideorum ordo excluditur. Præclara Prudentiæ Civilis propagola, quæ non levi etiam intemperie laborat propter cultorum ejus vorundam intemperantiam. Sunt, qui ex legibus solis sapere satis sibi putant, neque ad æternum illud jus, quod animis nostris ipsa natura insemavit, ipsæ gentes communi suffragio probârunt, & Philosophia nos docet, respiciunt. Invenire hîc est tenebricosa quædam Rabularum ingenia, qui Philosophiam à Jurisprudentiâ infelici sejungunt

gunt divortiò, cumq; ipsi majestatem ejus non satis capiant, nec à
qvâ matre augustissima filia procedat, angustis illam litigantium
subsellis circumscribunt, & reciprocis altercantium latratibus deter-
minant, formularum potius cantores vocandi & leguleii quàm Ju-
risconsulti. Est præterea non obscurum intemperantiæ indicium ista
fastidiosorum commentariorum multitudo, ista quæ sita sententia-
rum novitas, supervacuarum quæstionum vanitas, quibus explican-
dis integrum impenderes seculum, & in quibus Hercules ipse labo-
rem inveniret decimum tertium. Expugnanda horribilia illa Glof-
satorum agmina, è quorum sordibus aurum, quod in Ennio fecit Vir-
gilius, exculpendum est: Tot deniq; contrariæ leges conciliandæ,
quas vel falsa quorundam invexit opinio, vel otiosa & iners quorun-
dam subtilitas excogitavit. Malunt enim nunc viâ confragosâ &
asperâ ingredi plurimi, quàm planâ & simplici, & febriculosas aliquas
ostentationes rerum copię & sensuum gravitati anteferre. Quare vi-
deas sæpè incomparabili & juventutis & temporis dispendio frigidis
quibusdam nugis chartas onerari, aut paginas infinitis testimonio-
rum numeris turgidas lectoribus velut ossam in os objici, paucos no-
dos solvi; plurimos verò etiam in scirpo quæri. Quæmadmodum
jam hæc ex parte superstitiosâ quorundam legum observantiâ pec-
cari dicas; ita ex alterâ longè perniciosior error eorum se oggerit,
qui non certis legibus, sed solis Juris Naturæ & Gentium commu-
nissimis præceptis, quæ interpretantium libidini hinc patent, jura &
sententias dicunt definiendas. At ij non perpendunt, quàm salutare
Philosophi sit monitum, ut quàm paucissima Judicis arbitrio, pluri-
ma, & si fieri possit omnia legum sanctionibus relinquantur. Quis
non videt, quàm multa & penè innumerabilia percensere orando
queamus, nihil tamen argumento nostro alienum, aut præter nego-
tium acturi, si accurate cogitateq; ea omnia, quæ in nostrum cadere
institutum poterant, persequamur: sed & modestiæ studendum &
tempori consulendum est, cujus certis finibus meam orationem, ne
infinite fluat sentio circumscribi. Intellico tamen, quandoquidem
ipseniet mihi necessitatem ejus rei imposui, de præcipuis istis mor-
bis, quæ intemperantiam hanc consequuntur, adhuc esse dicendum:
qui licet sint numero non pauci, uno tamen è fonte promanant om-
nes, quæni superbiæ nomine appellabo. Est verò nec illa unius ge-
neris

neris pro ingeniorum, quæ in studiis versantur, habitudine: Quem admodum enim Philosophus quosdam naturæ servos, alios verò Reges nominat; ita etiam literatos homines observes regio quodammodo & habitiori spiritu per omnia profundissima agitari, alios verò nativâ quasi & ingenitâ tarditate humi teneri, aliorumque sententias servili quodam obsequio venerari. Utrique hominum generi sua est superbia: illis quidem est vastitate doctrinæ, quam ex toto scientiarum orbe collegerunt: his ex intemperanti unius, & quidem exigui studii cultu, cæterorum verò crassissimâ ignorantia, vel tumultuariâ aliquâ cognitione excitata. Illi, ut non sunt omnium temporum Phœnices, sed inter literatos Rhodio illi Colosso similes, cujus ne digiti quidem mensuram minores statux assequebantur: ita meritò summo in honore à cæteris minorum gentium Diis habentur: quorum tamen nominis gloria erroribus etiam palpabilibus ad omnem solet posteritatem patrocinari. Talem jure quodam jam ab omni ævo suspexerunt Philosophi Aristotelem, virum incredibili & divinâ propemodum judicandi vi omnia complexum, quem ego tamen cum viro quodam docto humanæ intelligentiæ finem, absolutionem naturæ postremam, qui summo Dei consilio mortalibus sit expositus ad intuendum, ut eo duce ac magistro scirent, quicquid humanus animus cogitatione assequi potest, nolim foedissimâ adulatione appellare. Non fert jam instituti mei ratio, ut elenchum errorum texam, quos in Aristotele omnes, nisi vel insigniter stulti, vel impii etiam sint, agnoscent: nam non est exiguus eorum numerus: Illud saltem dissimulare nequeo: non esse, cur Philosophiam ejus naturalem (alia enim non adeo impugno) pro oraculis aut divinis effatis habeamus. Ea tamen quorundam est pervicacia, ut errores etiam manifestos ejus non dimittant. Risum tenere non potui, cum in Licetum, Philosophum & Peripateticum insignem de viâ, quam vocant, lacteâ disputantem incidens Aristotelis de eâ sententiam (qui inter meteora eam refert) cum Mathematicorum scholâ ita conciliare observarem, ut duplicem eam faceret, cœlestem aliam, aliam verò æriam, quam posteriorem ille inter meteora referri dicebat. Vidi non semel, qui ærios Cometarum natales, contra omnes Mathematicorum evidentissimas demonstrationes, omnemque fidem, obstinatè & cum convitiis etiam defenderent. Vidi qui corporum

effluvia contra rationes, imò contra manifestos sensus negarent; negaturos etiam intra oleam vel extra juglandem duri aliquid esse, si negasset Aristoteles, vel oculos opinor sibi effosuros, si aliter quàm Peripateticè rerum naturam intuerentur. Verum ignosci tamen his erroribus potest, si Philosophiæ fines non egrediantur, nec in sublimiores scientias, atq; adeò in ipsum Theologiæ sacrarium irrumpant, quod non prioribus tantùm seculis sed hodièq; fieri, maximo Ecclesiarum incommodo, sapissimè experimur. Solet enim plerumq; plus in religione turbarum esse ab illâ doctorum, quàm imperitorum hominum superbiâ, qui comprimere animos suos & sedare arrogantiam nonnunquam consuevêre. Quamquam & illi, præsertim si ingenio asperiori sint, ac abollæ alicujus autoritas accesserit, intollerabiles, nec Ecclesiæ solùm, sed & Reipublicæ omnibusq; cordatis graves & intractabiles inveniuntur. Non potest autem temerè gravior orbi crudito ab illis accedere molestia, quàm ab ineptâ istâ librorum scriptione, cui, quò quis illorum est imperitior, variaq; & tumultuariâ lectiōe confusior, quàm maximè indulget. Etenim cum in Chao aliquo infirmi scientiarum semper habitant, quod, quia luce istâ mentis destituitur, nunquam in orbem justâ & aptâ proportionem distinguitur & efformatur, nihil quidem inde quàm merz tenebræ & umbræ possunt expectari. Si quis enim illis Vulcanus securi caput aperturus sit, pro pulcherrimâ aliquâ Minervâ tenebricosam ejus noctuam prodeuntem: intus verò in cerebro intestina linguarum, scientiarum artiumq; bella, totq; notionum & conclusionum velut ventorum ex Æolio titre erumpentium luctas spectaret. Nec possunt illi per ingenii sui turbas animadvertere, nihil esse tumultuariâ lectiōe & nimis multâ bonæ menti perniciosius, quæ cum mille oneratur & gravatur minutiis facultatem, quæ meditando se exerit, vel atterit, vel planè etiam exstingvit. Quare nemo miretur, à monstrosi ingeniorum non nisi monstra librorum in lucem produci, quæ tenerrimè tamen ab illis amari, & magnâ cum ostentatione seculo videas commendari. Nemo illorum operæ pretium putaverit, uno aliquo libro orbi innotescere, nisi Bibliothecas omnes, omnes impleat pluteos, & integris operum centuriis, totâ foliorum myriade ineptissima lucubrationum suarum somnia doctioribus ridenda exponat. Nulla oritur animo cogitatio, quæ non statim voluminis alicujus

cujus res sit, nec illius cum Isocrate in nonum annum premendi, sed citius quam pyrum vulpes comest, jam confecti, in quo ex omni verborum habitu, quæ non apto inter se ordine procedunt, sed velut in turbâ aut seditione populi fieri solet, omni ex angulo convolant, & ut apud Theocritum est ὠδῶν θ' αἰς ὕψος, ille festinantis anhelitus apparet. Atque ut diffusioribus paginis libri turgescant (nam id unice illi curant) tot otiosè dicta otiosè repetuntur, auctorum myriades laudantur, tot testimonia eaque satis spissa ad rem nihili probandam, nec ubi opus est, adducuntur: quæ si dempseris, vereor, ne cum magnâ illis solitudine in theatro suo sit conficiendum. Quoties talibus interdum in libris plusquam Ulyssæis erroribus mihi peregrinari cōtingit, Auditores, in Africam mihi delatus videor, quam undique pulcherrima cingunt & vastissima flumina, ut magna tibi inde promittas: cum intus nonnisi steriles arenas & infinita monstra deprehendas, quæ inter timidus ambulans viator pulveris nimbo penè suffocatur. Nam fallunt plerumque titulo emptores, ut Pharrasius picto velo spectatores, quem cum mirè illi ornent: jam enim tropæa, triumphante ante victoriam indicia; jam columnas caduci operis fulcra, & nescio, quæ vultus imitantia signa ferarum splendide depingunt; jam minio, quo triumphantes olim ora solebant, frontem libri, in perpetui credo pudoris testimonium oblinunt: ut tu, qui omnia ista spectas, magnam rem agi juraveris, qui propius tamen admissus, ut in pictorum pergulâ, veri nihil omnia ficta offendas. Cui non illorum est, qui præ nimiam viduitatis impatientiâ cum Didone hinc exoptet: Saltem mihi parvus in aula luderet Æneas! Adeo improlem intellectum omnes fastidiunt, qui cum bonæ mentis semine destitutus generare abs se nequeat, alienos partus vel adoptat vel furatur. Iste enim ubique nunc mos invaluit, ut vel optimi cæteroquin scriptores ab hac culpâ non adeo immunes sagaciores quidam invenerint. Possem & ego Autores aliquot nominare, celebratissimi aliàs nominis, nisi famæ eorum parcerem: qui cum in opere aliquo versati fuerunt, adeo dissimulant libros ejusdem argumenti, sed peregrinâ linguâ plenissime scriptos; cum tamen lecti & descripti auctoris indicia ubique prodantur, ipsumque Auctoris nomen uncialibus literis in frontispicio libri comparens novas frondes, & non sua poma mirari videatur. Non potest profectò raptor aliquis Cacus tam profundè

quædam abscondere, quin Hercules ejus legens vestigia, in ipsâ illum spelunca suâ adoriatur: nec corvus adeo tacite furtivis pasci pabulis, quin clamore suo noscatur. Est verò non simplex illa furandi ars, sed multis instituitur modis: quosdam enim illis autolycis dicas simillimos, qui ingeniosè admodum ungulas suas tegunt: quorum furta frustra etiam per lancem & licium quæsieris: rudiores verò alios & manifestos raptores, quorum quo insolentior audacia, eò præsentior poena est. Sed priorum dolos & technas investigare non fortè inconveniens erit vel ab instituto nostro alienum. Nam sunt, qui pauca & exigua quædam multis subducunt, ac iterum alio habitu & formâ componunt, & inter se implicant: similes illis, qui numos non rapiunt integros, sed eos circumcidunt: quo parum quidem nummi pretio decedit, multum tamen lucri è præseginibus in unam massam conflatis, acquiritur. Illis quoque, ut artes ejus celare melius possint, hoc in more esse videmus, ut nunquam quem describunt, vel verbo mentionem injiciant, vel etiam convitiis, ubi id commodè possunt, proscindant, ne quis amicè adeo illos conspirare, & uno interdum ore loqui suspicetur. Et hi quidem ingeniosius furantur; alii tutius, qui latrociniis etiam furta sua celant: dum enim metuunt, ne eorum aliquando rei agantur, superstitibus quibus convinci poterant documentis, bonos autores & nihil meritos flammis in cineres redigunt, ne vel ex eorum ossibus ultor aliquando exsurgat, quod veterum Philosophorum multos fecisse memoriæ proditum est: nunc enim Typographiæ beneficium eorum conatibus obstitit. Quamquam & illa nunc aliâ ex parte plurium furaces & intemperantes calamos provocet, ut Viri cujusdam doctissimi sententiam non adeo improbem, sæcundiorẽ Atheorum post inventos typos natam segetem statuentis, plusquã nunc cum minus scribitur describi, quàm olim cum manu omnia scriberentur. Hæ fraudes plurimam partem ex illâ lectionis intemperie, velut à stirpe quædam excrescunt, dum obvia quæque in scriptionis argumentum obtorto collo rapiuntur, plurima non intellecta pravâ quædam imitatione defleuntur ab iis, qui dum Simii aliorum fieri volunt, fiunt Asini, splendido tamen titulo, cum pelle aliquâ leoninâ involuti. Scilicet non ineleganter literarum studia bonosquã; autores hortor variis floribus confito quis comparet. Quemadmodum enim
alii

alii solo eorum aspectu; alii odore delectantur; alii eos depingunt; alii farta inde & corollas conficiunt; alii succum exprimunt; alia-
qvas eliciunt: sola verò apes mella ex iis fugunt: ita & vario ingenio
diversisq; finibus vulgò in literis versamur; paucissimi autem sunt,
qvi verè iis uti apum instar norunt, ut dulcissimos earum fructus non
ipsi solùm delibent, sed alii quoq; persentiscant.

Verum nescio quomodo fit, ut quò in literariâ illâ intemperan-
tiâ perconsendâ & examinandâ hæreo diutius, ipsa mea eodem in-
temperantiæ morbo laborare videatur Oratio: cuius vos exitum A.
O. tacito abs me convitio, nî fallor, efflagitatis. Nec extricabo me
temerè: adeò enim multa sunt, quæ dicentem penè obruunt: nisi
vim lingvæ inferens omnem istum, qvi mihi nunc feritur, sermonem
è vestigio abrumpam. Quod faciam, si vos paucis hortatus fuëro, Ju-
venes Optimi, ad quos præcipuè omnia ista pertinent, ut rem ve-
stram naviter agatis, & quas habetis in manibus artes, eo ardore, qvi
generosa incendere pectora solet, persequamini: eaqve temperan-
tiâ, ut spretò rerum inutilium & frivolarum labore iis vos artibus
mancipetis, quas maxime vobis intelligitis accommodatas, quarum
ex amicâ in vobis conspiratione magna in Rempublicam emolu-
menta dimanant, ipsiq; è lucubrationibus vestris, è quibus multi fu-
ligines & fumos colligunt, vobis illustres gloriæ faces accendatis. Id
tamen meminisse etiam vos oportet: illam in studiis temperantiâ
ad vitam ipsam quoq; transferendam, ut ad mœurs temperantissi-
mos vitam componatis, ut tamen in conspectu Dei & societate ho-
nestorum hominum, non verò in Cyclopum Republicâ vos vivere
intelligamus: & ut deniq; quæ optima esse potest vestra tempe-
rantia, legibus quas modò vobis in memoriâ revocavimus, ob-
temperetis. Quanquam Vos ita animatos malimus, ut quondam
Aristoteles fuit, ex quo cum quæreretur, quid Philosophiæ studiis ef-
fret consecutus? hoc, inquit, ut quæ alii legibus facere coguntur, ego
sponte meâ faciam. Agite ergo, ô mei, quandoquidem Viri Maximi
vestigia insilire & vos oportet, ita vos gerite, ut leges istæ magis spi-
rent in animis vestris, quam in chartis legantur: ut ingenii quodam
sublimitate & virtutis rectitudine, legibus illis majores innoxie eas
gloriosèq; contemnere queatis. At enim video, Juvenes Optimi, nec
sine magno voluptatis sensu intelligo, altius dicta mea descendisse
in

quædam abscondere; quin Hercules ejus legens vestigia, in ipsâ illum spelunca suâ adoriatur: nec corvus adedò tacitè furtivis pasci pabulis, quin clamore suo noscatur. Est verò non simplex illa furandi ars, sed multis instituitur modis: quosdam enim illis autolydis dicas simillimos, qui ingeniosè admodum ungulas suas tegunt: quorum furta frustra etiam per lancem & liciam quæstiveris: rudiores verò alios & manifestos raptores, quorum quo insolentior audacia, eò præsentior pœna est. Sed priorum dolos & technas investigare non fortè inconveniens erit vel ab instituto nostro alienum. Nam sunt, qui pauca & exigua quædam multis subducunt, ac iterum alio habitu & formâ componunt, & inter se implicant: similes illis, qui numos non rapiunt integros, sed eos circumcidunt: quo parum quidem nummi pretio decedit, multum tamen lucri è præseminibus in unam massam conflatis, acquiritur. Illis quoque, ut artes suas celare melius possint, hoc in more esse videmus, ut nunquam ejus quem describunt, vel verbo mentionem injiciant, vel etiam convitiis, ubi id commodè possunt, proscindant, ne quis amicè adedò illos conspirare, & uno interdum ore loqui suspicetur. Et hi quidem ingeniosus furantur; alii tutius, qui latrocinii etiam furta sua celant: dum enim metuunt, ne eorum aliquando rei agantur, superstitibus quibus convinci poterant documentis, bonos autores & nihil meritos flammis in cineres redigunt, ne vel ex eorum ossibus ultor aliquando exsurgat, quod veterum Philosophorum multos fecisse memoriæ proditum est: nunc enim Typographiæ beneficium eorum conatibus obsistit. Quamquam & illa nunc aliâ ex parte plurium furaces & intemperantes calamos provocet, ut Viri cujusdam doctissimi sententiam non adedò improbem, sæcundiorẽ Atheorum post inventos typos natam segetem statuentis, plusquẽ nunc cum minus scribitur describi, quàm olim cum manu omnia scriberentur. Hæ fraudes plurimam partem ex illâ lectionis intemperie, velut à stirpe quædam excrescunt, dum obvia quæque in scriptionis argumentum obtorto collo rapiuntur, plurima non intellecta pravâ quædam imitatione defleuntur ab iis, qui dum Simii aliorum fieri volunt, sunt Asini, splendido tamen titulo, cœnâ pelle aliquâ leoninâ involuti. Scilicet non ineleganter literarum studia bonosquẽ autores horto variis floribus confito quis comparet. Quemadmodum enim

alii solo eorum aspectu; alii odore delectantur; alii eos depingunt; alii farta inde & corollas conficiunt; alii succum exprimunt; alia-
qvas eliciunt: solæ verò apes mella ex iis fugunt: ita & vario ingenio
diversisq; finibus vulgò in literis versamur; paucissimi autem sunt,
qui verè iis uti apum instar norunt, ut dulcissimos earum fructus non
ipsi solum delibent, sed alii quoq; persentiscant.

Verum nescio quomodo sit, ut quò in literariâ illâ intemperan-
tiâ perconsendâ & examinandâ hæreo diutius; ipsa mea eodem in-
temperantiæ morbo laborare videatur Oratio: cujus vos exitum A.
O. tacito abs me convitio, nî fallor, efflagitatis. Nec extricabo me
temerè: adeò enim multa sunt, quæ dicentem penè obruunt: nisi
vim lingvæ inferens omnem istum, qui mihi nunc seritur, sermonem
è vestigio abrumpam. Quod faciam, si vos paucis hortatus fuero. Ju-
venes Optimi, ad quos præcipuè omnia ista pertineant, ut rem ve-
stram naviter agatis, & quas habetis in manibus artes, eo ardore, qui
generosa incendere pectora solet, persequamini: eaqve temperan-
tiâ, ut spretò rerum inutilium & frivolarum labore iis vos artibus
mancipetis, quas maxime vobis intelligitis accommodatas, quarum
ex amicâ in vobis conspiratione magna in Rempublicam emolu-
menta dimanant, ipsiq; è lucubrationibus vestris, è quibus multi fu-
ligines & fumos colligunt, vobis illustres gloriæ faces accendatis. Id
tamen meminisse etiam vos oportet: illam in studiis temperantiâ
ad vitam ipsam quoq; transferendam, ut ad mores temperantissi-
mos vitam componatis, ut tamen in conspectu Dei & societate ho-
nestorum hominum, non verò in Cyclosum Republicâ vos vivere
intelligamus: & ut deniq; quæ optima esse potest vestra tempe-
rantia, legibus quas modo vobis in memoriam revocavimus, ob-
temperetis. Quamquam Vos ita animatos malimus, ut quondam
Aristoteles fuit, ex quo cum quæreretur, quid Philosophiæ studiis ef-
fet consecutus? hoc, inquit, ut quæ alii legibus facere coguntur, ego
sponte meâ faciam. Agite ergo, o mei, quandoquidem Viri Maximi
vestigia insistere & vos oportet, ita vos gerite, ut leges istæ magis spi-
rent in animis vestris, quam in chartis legantur: ut ingenii quadam
sublimitate & virtutis rectitudine, legibus istis majores innoxie eas
gloriosèq; contemnere queatis. At enim video, Juvenes Optimi, nec
sine magno voluptatis sensu intelligo, altius dicta meâ descendisse
in

in animos vestros, itaq; comprehendisse, ut gratuler jam nunc mihi istam bonæ mentis alacritatem, quam in oculis florere vestris video, & cujus jam fructus animo mihi videor præcepisse. Nolite committere, ut per vos inqvietiores sint Musæ meæ, & studia mea turbentur, quæ ab humanitate nomen invenerunt, humanoq; & comi vos continebunt imperio, humanissima etiam obsequia vestra sibi pollicentur. Mōstrate vos sub Philosophi sceptris Philosophos, i.e. homines, qui vel sibi relicti & nullis legibus coerciti iusta quæq; & virtutis veritatem sectentur. Permittite Oratori, ut vobis persvadeat: Poëta, ut vinculis suis vos obstringat, non istis servilibus, sed quibus ne liberrimi quidem homines obligari detrectent. Nolite deniq; facere, ut qui apud se vestram agit causam Orator, per vestram culpam eā excidat, spesqve, quam ille de vobis concepit egregia, ipsis in incunabulis suffocetur. Quod ergo superest, æternum Numen veneror, ut divini sui Spiritus gratiâ clementissimè nos respicere, & augustum hoc sapientiæ sacrarium, Serenissimumq; ejus Autorem, incomparabilem Patronum, ceterosq; fautores omnes, tum & urbem hanc Musarum alumnam, utrumq; Senatū benignè tueri & conservare ne dedignetur. Idem deniq; meos, quos assero fortè oneri huic impares lacertos, potentissima dextrâ suâ firmet: idem & labores vestros, Juvenes Optimi, in sui gloriam Reiq; publicæ emolumentum educet, & divinum pacis bonum, quò duci pectora Deo, mancipata amant, animis vestris largissimè infundat.

Fiat mi Deus! Fiat.

F I N I S.

